

Artillerietradities

L. Verhoeff

kolonel der artillerie

Zoals in alle samenlevingsverbanden bestaat er ook in de krijgsmacht een groot aantal tradities, dat wil zeggen overleveringsgoed van stoffelijke en onstoffelijke aard, dat van generatie op generatie wordt doorgegeven door contactvormen, die worden gekenmerkt door continuïteit. Deze tradities zijn van zeer verschillend niveau: er zijn officiële tradities, die in besluiten, beschikkingen en/of voorschriften zijn vastgelegd, er zijn semi-officiële tradities, die als kenmerkend voor de krijgsmacht of delen daarvan zijn geaccepteerd, doch op minder formele wijze zijn geïnstitutionaliseerd en er is ten slotte ook een soort militaire folklore, die allerhande onofficiële, maar daarom niet minder traditionele aspecten omvat. Dit totale traditiebestand kan naar de aard van het overleveringsgoed worden gerubriceerd in vijf groepen: geschiedenis en genealogie; muziek en liederen; woorden en uitdrukkingen; gebruiken en gewoonten; stoffelijke zaken.

Ter gelegenheid van het driehonderdjarig bestaan van de artillerie zal in dit artikel een korte inventarisatie worden gegeven van de specifiek artilleristische tradities van de diverse niveaus in de respectieve gebieden, die zal worden verduidelijkt met enkele, vrij willekeurig gekozen voorbeelden.

Geschiedenis en genealogie

Voor de geschiedenis en de genealogie van de artillerie moge worden verwezen naar het artikel „Driehonderd jaar artillerie” en de daarin vermelde bronnen. De geschiedenis van de artillerie is, zoals in dat zelfde artikel reeds werd betoogd, in sommige aspecten vrij diepgaand beschreven en in andere aspecten nog vrijwel onontgonnen terrein. De bronnen die op dit moment ter beschikking staan, omvatten in het algemeen de officiële en semi-officiële artilleriegeschiedenis, aandacht bestedend aan de artilleristische aspecten van de algemeen-militaire geschiedenis en aan de meer intern georiënteerde korpsgeschiedenissen. Er be-

staan echter nog grote leemten: sommige korpsgeschiedenissen zijn nog nimmer geschreven en waar dat wel is gebeurd komen de sociale aspecten slechts zeer incidenteel ter sprake, er ontbreekt een duidelijke algemene lijn en de beschikbare documentatie is nog onvoldoende bewerkt. De onofficiële geschiedenis, de „petite histoire” en de meer anecdotische aspecten van de artilleriehistorie zijn nog onvoldoende verzameld en beschreven; veel is er op dit gebied te vinden in allerlei bronnen: memoires, dagboeken, cadettenalmanakken, korpskranten en -herinneringsboeken, bladen van officiers- en onderofficiersverenigingen, en dergelijke. In het verleden zijn deze aspecten van de geschiedenis veelal slechts gezien als amusante, doch onbetekenende randverschijnselen, doch de appreciatie van deze zaken verandert thans in positieve zin.

Muziek en liederen

Het allerbekendste artilleristische lied is het lied van de Veldartillerie: „Wat dreunt daar op die heide?”. Het werd in 1846 in het Frans gedicht door de tweede luitenant (later generaal-majoor) W. de Villeneuve en gecomponeerd door de tweede luitenant (later kolonel) jhr. J. C. van Gheel Roëll. Het lied werd door een onbekende dichter in het Nederlands bewerkt.¹ De oorspronkelijke melodie en de Nederlandse tekst zijn hierbij afgedrukt. Dit lied is, ingevolge een desbetreffende beslissing van de Artilleriecommissie, sedert 1956 het (algemene) Artillerielied; het wordt dus ook bij samenkomsten van het Korps Luchtdoelartillerie gezongen.

Bij het Korps Rijdende Artillerie heeft men bovendien een eigen korpslied, gedicht in 1820 door de kapitein (later majoor) C. F. Krahmer de Bichin en gezongen op een melodie, die duidelijk werd afgeleid van het studentenlied *Gaudeamus*

¹ De Franse tekst staat afgedrukt in: J. van Ginneken — *Handboek der Nederlandsche taal*, dl II. Malmberg, Nijmegen (1914)469.

Het lied van de Veldartillerie van 1846, sedert 1956 het Artillerielied

De kruitdamp is hun leven,
't Kanon is hun banier!
De hoop daarvoor te sneven
Bezielt elk kanonnier.
Zij haken naar den strijde
Voor Vaderland en Vorst,
Voor Land en Koning beide,
Klopt steeds hun mannenborst!

Van 't paard bij 't stuk gevlogen,
Dra dondert reeds het schot,
Weer vlug vooruit getogen,
Vernielt hij 's vijands rot.
Rent d'overmacht hem tegen,
Manmoedig staat hij pal,
Koopt door zijn dood de zege
En juicht nog in zijn val!

Maar ook in tijd van vrede
Blinkt steeds de kannonier!
En meisjes schoon van leden
Zijn op zijn liefde fier.
Waar moet zit, heerst ook trouwe
Met kracht nooit uitgeblust,
Daarom de schoonste vrouwen
Heeft hij naar hartelust!

Hoera dus voor ons wapen:
Lang leev' de kanonnier!
Lang leev' die forse knapen
Des legers schoonste sier!
Hun leus zij: steeds te strijden,
Werwaarts ook d'eer hen zendt,
Voor land en Koning beide,
Tot roem van 't Regiment.

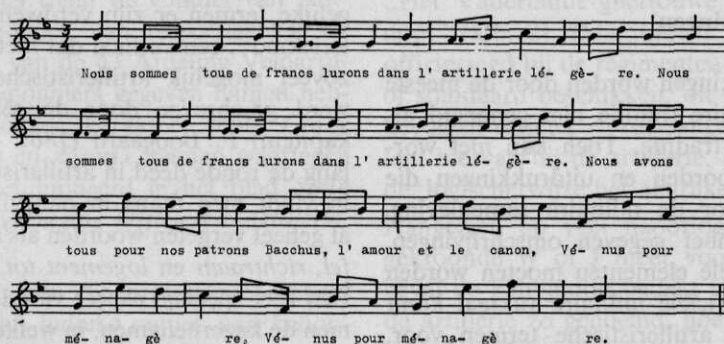

Igitur (zie de eveneens hierbij afgedrukte melodie en tekst).

Dit zijn niet de enige korpsliederen binnen het

Wapen der Artillerie: er hebben onder meer ook liederen bestaan van de Vesting-, de Kust- en de Motorartillerie, maar deze zijn met de betrokken

Het korpslied van de Rijdende Artillerie

Le vin, les femmes et les chevaux }
Font notre bonheur suprême, } bis
Ardent coursier au grand galop,
Jolie maîtresse sur le dos
Voilà le bonheur même (bis).

Qui fait ce bruit et ce fracas, }
Ce feu, cette poussière, } bis
Qui lance la foudre au combat,
Reçoit la mort, ne se rend pas?
C'est l'artillerie légère (bis).

Toujours joyeux, jamais chagrin, }
L'honneur et la franchise, } bis
Un jour l'amour et le bon vin,
Un autre jour le sabre en main,
Voilà notre devise (bis).

Que chacun s'arme d'un flacon }
Et remplisse son verre! } bis
Versez tout plein car nous buvons
A la santé des francs lurons
De l'artillerie légère (bis).

De Artilleriemars (bewerking S. van der Poort)

Wat dreunt daar op die heide, Wat blinkt daar in 't verschiet? Wat don-
dert tussen- bei- de, dat men door stof niet ziet? Hoe flikkeren die
zwaar- den, wat for- se melodie! Hoe ren- nen daar die paarden! 't Is Veld-
ar- til- le- rie! Hoe ren- nen daar die paarden! 't Is Veld- ar- til- le- rie!

takken van het wapen in de vergetelheid verdwenen...

Een officiële defileermars heeft de artillerie in de eerste drie eeuwen van haar bestaan niet bezeten. Ter gelegenheid van het driehonderdjarig jubileum heeft thans de kapelmeester S. van der Poort de Artilleriemars gecomponeerd, die gebaseerd is op het Artillerielied. Dit was geen geringe opgave, want het oorspronkelijke lied is (hoewel veel artilleristen dit moeilijk kunnen geloven) in driekwartsmaat, dus een walstempo, wat voor een mars uiteraard marstempo, dus tweekwartsmaat moest worden. Deze mars is thans voorgedragen om te worden erkend als officiële defileermars van de artillerie. Met vriendelijke toestemming van de bewerker drukken wij hierbij de nieuwe versie van de melodie af.²

Woorden en uitdrukkingen

Woorden en uitdrukkingen worden door de meeste schrijvers over militaire traditie niet genoemd als elementen van deze traditie. Toch kan niet worden ontkend dat woorden en uitdrukkingen die kenmerkend zijn voor de militaire samenleving, gezien de in de aanhef gegeven omschrijvingen, feitelijk als traditionele elementen moeten worden beschouwd. In de officiële militaire vaktaal komt een aantal specifiek artilleristische termen voor, zoals *batterij*, *affuit*, *buskruit*, *houwitser* en *tempering*, welke alle een kleurrijke afkomst en boeiende geschiedenis bezitten. Hetzelfde geldt voor semi-officiële en onofficiële woorden als *acht staal*, de populaire benaming van het in 1881 ingevoerde „kanon van acht centimeter, staal”, zo genoemd in tegenstelling tot het tot dan gebruikelijke bronzen

² Om de vergelijking tussen de twee melodieën te vergemakkelijken is de bewerking van S. van der Poort in de oorspronkelijke toonschaal overgebracht.

geschut; *ballenmast*, de mast voor veiligheidsseinen in het Artillerieschietkamp, van welke mast replica's op ware grootte en op kleine schaal bij en in verschillende artilleriemesses worden aangetroffen; *nabrander*, een niet juist afgaand schot, in overdrachtelijke zin ook gebruikt voor een te laat geplaatste opmerking tijdens een vergadering; *stoep*, de klassieke bijnaam voor een artillerist en *verlengde-zielasset*, een fictief bosprodukt, waar men niet al te snuggere nieuwelingen op uitzendt.

De moderne tijd is aan de artilleristische terminologie niet voorbijgegaan. Veel termen verdwenen na de Tweede Wereldoorlog. Er waren in de tweede helft van de jaren veertig nog artilleristen die bijvoorbeeld weigerden om over het wiel van een vuurmond te spreken; dat heette het *rad* en dat had geen spaken, maar *speken*. Hoeveel van dergelijke termen er zijn verdwenen leert „Het Artilleriekind”, een verhaal dat met gebruikmaking van zoveel mogelijk artilleristische termen in 1900 werd geschreven door de eerste luitenant (later kapitein) F. Boogaard (1867 - 1905)³ en dat nog lang de ronde deed in artilleristische kringen. Hierin vindt men thans in onbruik geraakte en soms al geheel vergeten woorden als *tappannen*, *sasschoffel*, *richtraam* en *logement tot schootstafel*.

Een zeer speciaal aspect van de woordenschat vormen de kazernenamen, in welke een aantal bekende en verdienstelijke militairen, waaronder een aantal artilleristen, wordt geëerd. Zo werd op 24 september 1934 in het kader van een serie nieuwe kazernenamen de *Veldartilleriekazerne No. 2* te Ede de *Van Essenkazerne* genoemd naar de kolonel P. D. van Essen (1870 - 1925), een artillerist van internationale faam. De laatste aldus vernoemde artillerist was de luitenant-kolonel Ch. Tonnet

³ De oorspronkelijke versie verscheen in *Soldatenkrant* 4(1900)(1, 2).

RWMO IV (1902 - 1946), een artillerist met een schitterende staat van dienst in de Tweede Wereldoorlog, zowel op militair gebied als in het verzet, naar wie op 23 mei 1975 de *Luitenant-kolonel Tonnetkazerne* (tot dan *Legerplaats 't Harde* geheten) werd genoemd. Ook wegen, straten, pleinen en dergelijke, zowel openbare als in kazernes en legerplaatsen, kunnen namen van personen dragen. In Breda werd bijvoorbeeld in 1871 de *Noordbinnensingel* vernoemd tot *Seeligsingel*, ter herinnering aan de luitenant-generaal H. G. Seelig RMWO III (1787 - 1864), beroemd aanvoerder van de artillerie bij de verdediging van de Citadel van Antwerpen in 1832 (zijn bijnaam luidde *De Vuurduivel*) en commandant (later gouverneur genoemd) van de Koninklijke Militaire Academie van 1836 tot 1852. Zijn beeltenis werd op initiatief van een aantal in 1869 reünierende oudleerlingen in 1899 aan een woonhuis aan deze singel aangebracht. Bij een recente verbouwing is ze verdwenen; de tegelijkertijd onthulde beeltenis van zijn plaatsvervanger, de generaal-majoor titulair der genie dr. J. P. Delprat (1793 - 1880) is op de nabijgelegen *Delpratsingel* (*Noordbuitensingel*) nog aanwezig.

Vuurmonden dragen in Nederland geen officiële namen. Toch zijn er bij vele afdelingen vuurmonden van namen voorzien. Deze kunnen door het korps zijn gegeven of door de kanonniers zelf. Van de eerste soort zijn namen als *Anderson* (naar de commandant van de A-Battery - 64 (US) Field Artillery Battalion, die zich onderscheidde in september 1960 bij Poesan, Korea), *Barbara* (naar de patronesse) en *Citadel* (naar de Citadel van Antwerpen) van vuurmonden van respectievelijk de A-, B- en C-Batterij van de 43 Afdeling Veldartillerie. De door de kanonniers gegeven namen hebben meestal een ludiek karakter, zoals *Crazy Horse*, *Brontosaurus* en *Asterix*, namen waartegen nog onlangs werd gefulmineerd in het blad *Sinte Barbara* van de *Vereniging Officieren Artillerie*.

Uit traditie-oogpunt was dit protest niet geheel terecht: het geven van ludieke namen aan kanonnen is een even oude traditie als het geven van officiële en plechtige namen, getuige bijvoorbeeld het oude stadskanon van 's-Hertogenbosch (het bevindt zich op het Oranjestadion aldaar), dat officieel *Stuerghewalt* heet, maar algemene bekendheid verwierf onder de naam *Boze Griet*, of, om uit de moderne tijd een voorbeeld te geven, onze *Honest John*, die zijn naam ontleent aan een notoire leugenaar uit de folklore van de Verenigde Staten.

Gebruiken en gewoonten

De officiële gebruiken zijn vastgelegd in het Voor-schrift Ceremonieel (VS 2-1590). Specifiek artilleristisch zijn de saluutschoten, die bij bepaalde plechtigheden en uitzonderlijke gebeurtenissen worden afgevuurd. Traditioneel is in deze ook het altijd oneven aantal, dat wordt afgevuurd. Bij de geboorte van ZKH Prins Willem-Alexander der Nederlanden op 27 april 1967 werden bijvoorbeeld 101 saluutschoten afgegeven op het Malieveld te 's-Gravenhage door de C-Batterij van de 11 Afdeling Rijdende Artillerie. Onofficieel is het laatste schot dat door afscheid nemende artilleristen kan worden afgegeven, zoals het laatste schot dat door de luitenant-kolonel J. D. Besselink werd gelost op 25 november 1976 in het Artillerieschietkamp ter gelegenheid van zijn afscheid van de actieve dienst.

Het ontbreken van een vaandel of standaard bij de korpsen van het Wapen der Artillerie is eveneens als een traditie aan te merken, waarop wordt gezinspeeld in het Artillerielied, in de geciteerde strofe: „'t Kanon is hun banier”. De kanonnen hadden dan ook in het verleden een zekere vaandelfunctie. Zij werden, evenals vaandels, tot het uiterste verdedigd en bij verovering werden ze, evenals buitgemaakte vaandels, triomfantelijk naar het eigen land vervoerd en den volke getoond (afb. 1). De kanonloop vertoonde voorts, evenals vaandels en standaarden, de gekroonde initialen van de regerende vorst of vorstin, tot 1948 derhalve een gekroonde W. Deze werd vergezeld van de spreuk „Het Vaderlandt ghetrouwe blijf ick tot in den doot” (afb. 2). Daar tijdens het afleggen van de officierseed bij de regimenten die over een vaandel of standaard beschikken, dit veldteken door de te beëdigen officier wordt aangeraakt, is het equivalent hiervan bij de artillerie, gezien het voorgaande, logischerwijze het aanraken van de vuurmond. Aangezien op veel naoorlogse kanonlopen geen gekroonde W of J meer voorkomt, wordt in dat geval de kanonloop bedekt met een schabrak (bij de artillerie zo genoemd, hoewel de officiële spelling *sjabrak* is), waarop een geborduurde, gekroonde letter J.

Veel korpsgebruiken en -gewoonten centreren zich om de niet officieel erkende, doch wel algemeen geaccepteerde beschermheilige der artillerie, Sinte Barbara. Volgens de legende was zij de dochter van een rijke heidense koopman, die omstreeks 300 in Nicomedië leefde. Ondanks de maatregelen van haar vader, die haar opsloot in een toren,

Afb. 1 Een detachement van het Korps Rijdende Artillerie brengt zeven vuurmonden, die op 8 augustus 1831 bij Hasselt op de Belgen werden veroverd, door de Gevangenpoort naar het Buitenhof te 's-Gravenhage (oude prent uit de verzameling van de Sectie Krijgsgeschiedenis)

Afb. 2 De versieringen die voor 1940 in de kanonlopen werden gegraveerd; illustratie uit: W. A. Feitsma — Het Korps Luchtdeel-Artillerie en zijne beteekenis voor onze militaire luchtverdediging. Born, Assen (1937)36

bekeerde zij zich tot het Christendom en onderging daarom de marteldood: zij werd na allerlei mishandelingen door haar vader onthoofd, waarop deze door een bliksemstraal werd gedood. Zij wordt meestal afgebeeld met een toren en een boek (afb. 3) en is de beschermheilige van allen, die omgaan met vuur of worden bedreigd door een schielijke dood: artilleristen, mijnwerkers, brandweerlieden, smeden en anderen. Haar naamdag valt op 4 december. In navolging van de Franse artillerie begon de Nederlandse artillerie, na een mislukte poging tot invoering in het begin van de vorige eeuw, in 1936 haar naamdag incidenteel te vieren met een korpsdiner. Na de oorlog is deze viering algemeen gebruikelijk geworden. Meestal vinden bij de artillerie-eenheden allerlei feestelijkheden plaats. Soms verschijnt Sinte Barbara daarbij in persoon en er vinden dikwijls sportwedstrijden en gezamenlijke maaltijden plaats. Bij het korpsdiner der officieren is het gebruikelijk het artillerielied te zingen; bij het laatste couplet gaat men, indien de oudste aanwezige artillerist hiertoe het initiatief

HET·VADERLANDT
GHE·TROUWE·BLIJF·ICK
TOT·IN·DEN·DOOT

neemt, op de stoel staan met de rechtervoet op de tafel.

Het lawaai maken zit de artilleristen in het bloed. Als er bij een feest geen echt schot (scherp of los) kan worden afgegeven uit een echte vuurmond, wordt er dikwijls een schot afgegeven uit een miniatuurkanonnetje, dat als tafelstuk is opgesteld. In het verleden heeft men zelfs hiertoe een lawaai-makende beker bezeten, de zogenaamde donderbeker. Dit was een koperen beker op een zware, massieve voet, waarin zeven kanalen waren uitgeboord, die in verbinding stonden met een centrale opening. Met deze beker werd omstreeks 1830 bij het 3 Bataljon Veldartillerie de toast uitgebracht op de gezondheid van de Grootmeester der Artillerie, ZKH Prins Frederik der Nederlan-

Afb. 3 Sinte Barbara met haar attributen: toren en boek; tekening ten behoeve van een korpsdiner aan de Luchtdoelartillerieschool te Ede in 1961

den op diens verjaardag, 28 februari. Het gebruik was in 1870 nog in de herinnering aanwezig: het werd in dat jaar door de gepensioneerde kapitein B. J. F. A. Baron van Verschuer RMWO IV (promotie 1830) aldus beschreven⁴:

Het was de vuurwerker-majoor, die bij gelegenheid van een diner en corps der officieren, met het laden van den beker belast was. Hij sloeg de middelste opening in den voet met meelpulaer vol en bevestigde bovenin eene uithangende gezwinde lont, schudde daarna in elk der zeven overige openingen eene gelijke lading buskruit en sloeg op deze gelijk groote propfen papier vast.

De beker stond onder eene serviette bij een brandend licht voor het instellen van den toast. Deze sprak, liet dan de gezwinde lont vuurvatten en, in eene bekende maat, volgden de zeven slagen.

Het raadselachtige *meelpulaer* is een spelfout voor *meelpulver*, zeer fijn gemalen buskruit; in de laatste geciteerde zin wordt met *deze* de commandant van het 3 Bataljon Veldartillerie bedoeld.

Stoffelijke zaken

De stoffelijke zaken zijn onder te verdelen in uniformen en toebehoren; wapens en uitrustingsstukken; emblemen en vlaggen; gebouwen en monumenten; diversen. Enkele opmerkenwaardige aspecten van de genoemde categorieën zullen hieronder worden genoemd, voor het overige kan men deze zaken het beste in werkelijkheid gaan bezien.

Evenals het wachten is op een beschrijver van de artilleriegeschiedenis, moet er ook nog een artillerist worden gevonden die een inventarisatie opstelt van alle artilleristische monumenten en gebouwen, alsmede van alle andere onroerende objecten die uit artilleristisch-geschiedkundig oogpunt interessant zijn. De roerende goederen uit het verleden vindt men, voor zover zij bewaard bleven, in de diverse militaire musea, waarvan voor de artillerie het belangrijkste zijn het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum „Generaal Hofer” te Leiden, Pesthuislaan 7, met de daartoe behorende behorende studieverzameling te Delft, Korte Geer 1, het Museum van het Korps Rijdende Artillerie in de Oranjekazerne te Schaarsbergen en de Artillerieverzameling in de Legerplaats bij Oldebroek. Het artillerie-uniform vertoont uiteraard allerlei traditionele aspecten. De dolman van de geklede

⁴ Geciteerd door: J. L. ten Bosch — *Beknopt overzicht van het ontstaan, de ontwikkeling en voornaamste krijgsbedrijven der Nederlandsche Veld-artillerie in het bijzonder van het 1ste Regiment*. Van Cleef, Den Haag (1900) 112.

tenuë van het Korps Rijdende Artillerie is ontleend aan de uniform van de huzaren, die met de rijdende artillerie in het verleden het meest mobiele element van de armee vormden. De fluwelen patjes op de veld- en dagelijkse tenuë en de fluwelen kraag en petband van de geklede tenuë van de Korpsen Veld- en Luchtdoelartillerie herinneren, naar men zegt, aan de fluwelen wambuizen, die artilleristen in het verre verleden gerechtigd waren te dragen. De sporen aan de bottines van de geklede tenuë bij de Korpsen Veld- en Rijdende Artillerie en de ontbrekende sporen van het Korps Luchtdoelartillerie zijn de aanduidingen van het voormalig bereden, respectievelijk onbereden karakter van deze korpsen.

Een uitrustingsstuk met een rijke historie is de *giberne*. Deze bestaat uit een bandelier met een patroentas, waarin artilleristische hulpmiddelen werden opgeborgen, zoals afvuurpijpjes en slaghoedjes. Op de bandelier bevinden zich twee ruimaalden, voor het doorsteken en schoonmaken van het zundgat. Als feitelijk uitrustingsstuk werd de *giberne* overbodig bij de invoering van de achterlaadkanonnen en werd dan ook in 1882 afgeschaft, doch bleef bij de ceremoniële tenuë gehandhaafd. Tegenwoordig wordt de *giberne* door militairen van het Korps Rijdende Artillerie nog bij bepaalde gelegenheden en diensten gedragen en kan sinds kort ook door militairen van de twee andere korpsen weer bij de geklede en ceremoniële tenuë worden gedragen.

De artilleristische tegenhanger van het Bijbelse omsmeden van zwaarden in ploegscharen (Jesaja 2 vers 4) is het omgieten van kanonnen tot kerkklokken en standbeelden, iets wat herhaaldelijk heeft plaatsgevonden, evenals uiteraard het omgekeerde proces. Zo hangt er in de Nederlands-hervormde kerk te Loenen aan de Vecht een klok die uit kanonmetaal is gegoten, met het opschrift:

ICK GAF GELUYDT : WELEER DOOR KRUYDT :
ALS EEN KARTOU :
NU SCHENCK MYN HEER : MY DAT ICK WEER :
HIER LUYEN SOU :

Ook werden uit het metaal van kanonnen dapperheidsonderscheidingen geslagen. Ten onzent gebeurde dat na de Tiendaagse Veldtocht (2 - 12 augustus 1831). Bij Koninklijk Besluit van 12 september 1831 nummer 70 werd het Metalen Kruis ingesteld (afb. 4). De aanhef van artikel 1 van dit besluit luidt:

Het blijvend bewijs van aandenken zal bestaan in een kruis, vervaardigd uit het in het gevecht bij Hasselt op den 8sten augustus 11., veroverde geschut, op welks voorzijde zal gesteld worden eene gekroonde W, te midden van eene krans van lauwerbladen en eikenloof, en waarvan de keerzijde zal versierd zijn met de woorden TROUW AAN KONING EN VADERLAND, terwijl in het midden tusschen een krans van lauwerbladen en eikenloof, de jaartallen zullen geplaatst worden van 1830 en 1831 (...).

Kleine, op schaal uitgevoerde exemplaren van een

Afb. 4 Voor- en achterzijde van het metalen Kruis; illustratie uit: G. L. de Rochemont en F. Bischoff — Afbeeldingen der oudere en nieuwere thans bestaande ridderorden. Dacunha & Cie, Amsterdam (1843)26

veld- en een luchtdoelartillerievuurmond zijn de prijzen, die elk jaar opnieuw worden toegekend aan de beste parate afdeling veld-, respectievelijk luchtdoelartillerie. Die voor de veldartillerie heet de *Lucardie-prijs* naar de kolonel D. M. Lucardie (1885 - 1950), de laatste officieuze Inspecteur der Artillerie voor de Tweede Wereldoorlog; deze prijs werd voor de eerste maal op 31 augustus 1956 uitgereikt. De luchtdoelartillerieprijs is de *Luitenant-kolonel Maas-prijs*, genoemd naar de luitenant-kolonel A. J. Maas (1883 - 1939), de grondlegger van de Nederlandse luchtdoelartillerie; deze prijs werd voor de eerste maal op 14 april 1969 toegekend.

Het officiële embleem van de artillerie wordt gevormd door de bekende gekruiste kanonlopen met daarboven de kroon. Het Korps Rijdende Artillerie combineert dit embleem met een zogenaamde ridderslis, het Korps Luchtdoelartillerie heeft achter de kanonlopen een vliegtuigpropeller. Deze emblemen worden veelal afgebeeld op een ondergrond in de traditionele wapenkleuren; daarvan heeft de artillerie er twee: zwart met rood voor de Korpsen Veld- en Luchtdoelartillerie, en blauw met geel voor het Korps Rijdende Artillerie. Deze wapenkleuren en/of korpseemblemen treft men uiteraard op talloze plaatsen aan: de naamborden van eenheden, briefpapier, onderdeelkranten, serviesgoed en vele andere voorwerpen. Ter gelegenheid van het driehonderdjarig bestaan wordt een wandbord in Delfts blauw gemaakt door Goedewaagen's Koninklijke Hollandse Pijpen- en Aardewerkfabriek, op welk bord de drie korpseemblemen staan afgebeeld in een krans van lauwertakken.

Verder bestaan er allerlei semi-officiële en on-officiële onderdeelseemblemen. Veel afdelingen hebben een eigen embleem, dat op overeenkomstige plaatsen wordt aangebracht. Deze emblemen hebben soms ook al een vrij lange geschiedenis. De 44 Afdeling Veldartillerie voert bijvoorbeeld een rokende vulkaan, door onwelwillende buitenstaanders soms aangeduid als een rokende puinhoop. Dit was oorspronkelijk het embleem van de 4 tot en met 9 Afdeling Veldartillerie (OVW), die in Indonesië dit embleemteken aan de onmiddellijke omgeving ontleenden. Het werd door de 44 Afdeling Veldartillerie in enigszins gewijzigde vorm overgenomen vanwege een zekere affiliatie die met de oudstrijders ontstond tijdens het commando van de luitenant-kolonel R. T. Overakker, die in Indonesië bij de 7 Afdeling Veldartillerie had gediend. Dit soort emblemen mag tegenwoordig door afdelingen en zelfstandige batterijen als borstzakembleem worden gedragen; zij komen ook dikwijls voor op de halsdoeken, die bij de veld-

Afb. 5 Wandtegel van de 25 Afdeling Luchtdoelartillerie met afdelingseembleem (geel op zwarte achtergrond met rode bies) en afdelingsspreuk

en gevechtstenue worden gedragen en zijn dan veelal in geel op een zwart-rode achtergrond uitgevoerd. Ook worden zij meestal afgebeeld op de wandborden, -tegels en -schilden die de eenheden als relatiegeschenk laten maken (afb. 5). Aan de kanonniersfantasie ontspruiten verder ook nog wel batterijemblemen, die dikwijls de interne bijnaam van het betrokken onderdeel symboliseren. Er bestaat zelfs een pelotonseembleem, namelijk van het 101 Peloton Vierlingmitrailleurs, dat de vier Heemskinderen op het Ros Beyaert als embleem heeft aangenomen.

De genoemde emblemen en kleuren worden ook als vlaggen gevoerd: de officiële emblemen komen voor in de door de Wapentraditierraad erkende afdelingsvlaggen en de vaantjes aan de muziekinstrumenten van het Trompetterkorps der Artillerie (afb. 6), de minder officiële emblemen in allerlei, in verschillende formaten uitgevoerde, vaantjes en andere banistische versierselen.

Tot slot nog enkele feiten met betrekking tot monumenten ter ere van de artillerie en artilleristen. Zeer bekend zijn de ereblijken, die bij Koninklijk Besluit van 7 augustus 1896 nummers 43 en 44 werden geschonken aan het 1, 2 en 3 Regiment Vestingartillerie (afb. 7), respectievelijk aan het Korps Rijdende Artillerie. Het ereblijk van het Korps Rijdende Artillerie „ter blijvende herinnering aan de gevechten en veldslagen, waarin de voorgangers van dat korps zich in Nederlandschen dienst buitengewoon hebben onderscheiden” ging

Afb. 6 Het Muziekkorps van de Artillerie voor de Chassékazerne te Breda na de overdracht van de nieuwe instrumenten op 28 april 1964; de trompetvaantjes vertonen het wapenembleem en de wapenspreuk

in de Tweede Wereldoorlog grotendeels verloren; de restanten ervan bevinden zich in de korpsverzameling. De ereblijken van de Regimenten Vestingartillerie, „streckende ter blijvende herinnering aan de roemrijke en voorbeeldige wijze, waarop het Wapen der Vesting-Artillerie zich bij de verdediging van de *Citadel van Antwerpen*, in het jaar 1832, van zijne moeilijke taak heeft gekweten” bevinden zich thans bij de Artillerieschool en de Koninklijke Militaire Academie te Breda en in het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum te Leiden, derhalve niet bij de Korpsen Veld- en Luchtdoelartillerie, die de genealogische voortzettingen zijn van het 1, respectievelijk het 2 en 3 Regiment Vestingartillerie.

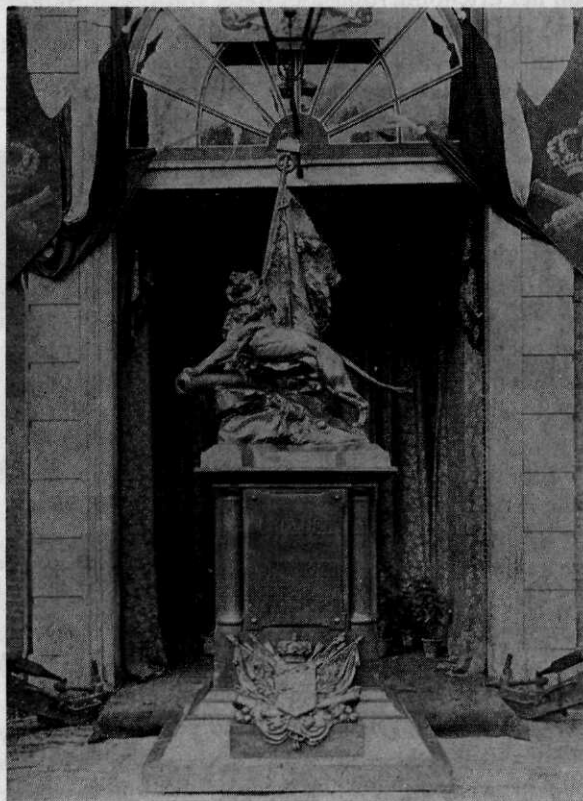
Het „algemene” Artilleriemonument bevindt zich in de Legerplaats bij Oldebroek. Het werd op 30 juni 1953 onthuld ter nagedachtenis van alle artilleristen die in het verleden het vaderland hebben gediend. Het monument wordt als het ware gecombineerd door een aantal herinneringsramen in de officierskantine van dezelfde legerplaats, die bij de onthulling op 4 mei 1960 de namen vertoonden van de 163 artillerieofficiërs en adspirant-artillerieofficiërs, die zijn gevallen in de periode 1940 - 1945. Later zijn er nog 16 namen aan toegevoegd.

Het afgelopen jaar was het *Monumentenjaar*, dat als zodanig werd gepropageerd met de slagzin: „Mensen, we kunnen geen monument meer missen”. Het is te hopen, dat men er zich in het algemeen van bewust is geworden, dat wij het aan ons voorgelacht, aan ons zelf en aan degenen die na ons komen verplicht zijn de erfstukken uit het ver-

leden met zorg te omringen. Dat dit ook geldt voor militaire monumenten en dat monumenten niet alleen gebouwen en gedenktekenen omvatten, maar ook talloze andere zaken die zorgvuldige bewaring en bescherming verdienen, moge aan een ieder duidelijk zijn, in het bijzonder aan de huidige en de toekomstige generaties militairen.

Afb. 7 Het ereblijk van het 2 Regiment Vestingartillerie, gefotografeerd tijdens een opstelling voor een herinneringsplechtigheid

B. Bouman

brigade-generaal der artillerie

Zoals in de voorgaande artikelen — met welke inhoud ik mij kan verenigen — bleek, staan wij aan het begin van een tijdperk, waarin de vordering van de techniek grote verbeteringen mogelijk zal maken op het gebied van doelopsporing, drachtvergroting, munitie-uitwerking en meetapparatuur. Dank zij de nog steeds toenemende verbetering van automatiseringstechnieken zullen de veld- zowel als de luchtdoelartillerie in staat zijn de reactiesnelheid aanzienlijk op te voeren; menselijke procedure- en berekeningsfouten zullen goeddeels worden uitgebannen; het vermogen veelsoortige informatie op te slaan en te verspreiden zal schier onbeperkt toenemen. Aangezien ook hier geldt dat de zwakste schakel de effectiviteit van het totale systeem bepaalt, zullen wij vanzelfsprekend blijven streven naar dié keten waarvan alle schakels met dezelfde degelijkheid zijn gesmeed. De plaats van ons wapen in het team der verbonden wapens zal daardoor nog in belang toenemen. Binnen dit team zal het verband tussen de beide hoofdelementen van gevechtskracht — manoeuvre en vuursteun — zeer goed uitgebalanceerd moeten zijn. Uiteraard zullen steeds de operatieplannen en de bevelen simultaan moeten worden ontwikkeld door G3/S3 en vuursteuncoördinator. Als artilleristen streven wij ernaar met de overige verbonden wapens een hecht team te vormen, want slechts dan kunnen wij de formidabele gevechtskracht van de artillerie maximaal tot gelding brengen ten behoeve van de manoeuvre; een taak, die het zware wapen door de eeuwen heen heeft trachten waar te maken.

Een enkel woord over ons nucleaire potentieel na uitfasering van de Honest-John-afdelingen. Als

vuursteunadviseur van de Legerkorpscommandant besef ik, dat dit niet de juiste plaats is om in te gaan op de tactische consequenties van het al dan niet ter beschikking hebben van een nucleaire „lange arm” voor het Legerkorps. Wel meen ik hier te moeten stellen dat, indien aan de nieuwe Lance-afdeling geen nucleaire optie zou worden verleend, het samenstel van wapensystemen ter beschikking van het defensief van ons Legerkorps als ontoereikend moet worden bestempeld. De discrepantie t.o.v. het Sovjetrussische nucleaire potentieel in onze sector zou dan dramatische vormen aannemen. Een situatie zou zijn geschapen, die voor de vijand een uitnodiging zou kunnen inhouden het zwaartepunt van zijn offensief in de Nederlandse sector te leggen.

Ten slotte een woord tot mijn wapenbroeders, die door hun vakkennis en enthousiasme de naam van ons Wapen hoog houden. Ik weet, dat u zult voortgaan op deze weg, daarbij een belangrijke inbreng hebbende in de kracht van het team der verbonden wapens. De te verwachten technische ontwikkelingen zullen in de komende tijd onze volledige aandacht opeisen. Bij het leiden van onze eenheden zullen wij ons moeten aanpassen aan de evolutie van de militaire maatschappij maar daarbij zullen wij ons steeds voor ogen moeten houden dat uiterlijke en innerlijke discipline onverbreekelijk met elkaar zijn verbonden en onmisbaar zijn voor het goed functioneren van een krijgsmacht. Laat ons voortgaan in deze vierde eeuw van ons Korps met het dienen van ons Wapen, daarbij gelovende in eigen waarde en gesteund door een trotse traditie, „tot roem van 't Regiment”!

